

ARTICLE 19

Интернетте жана негизги социалдык тармактарда журналист аялдарга асылуу жана опузалоо

2020

АРТИКЛЬ 19 биринчи жолу 2020-жылы жарыялаган

ARTICLE 19

Сөз эркиндиги борбору
Фаррингтон роуд, 60
Лондон, EC1R 3GA
Улуу Британия
www.article19.org

АРТИКЛЬ 19 бардык адамдар кодулоодон коркпостон, каалаган жерде өз ой-пикирлерин эркин билдирип, коомдук турмушка жигердүү катыша турган дүйнө үчүн иш алып барууда. Биз муну жалпы ишибизге негиз салган өз ара байланыштагы эки эркиндиктин негизинде жасайбыз. Сөз эркиндиги – бул ар бир адамдын ар кандай ыкма менен пикирин, идеясын жана маалыматын билдирүү жана берүү укугу, ошондой эле бийлик менен макул болбоо жана аларга суроо берүү укугу.

Билүү эркиндиги ачыктыкты, акыйкат башкарууну жана туруктуу өнүгүүнү камсыз кылуу үчүн бийликтен маалыматты талап кылуу жана алуу укугун билдирет. Ушул эркиндиктердин кайсынысына болбосун, бийлик аларды жетиштүү деңгээлде коргой албай калса, АРТИКЛЬ 19 бирдиктүү фронт менен иш алып барат: соттордо, глобалдык жана аймактык уюмдар жана жарандык коом менен бирге, кайда болбойлу бардык жерде иш жүргүзөт.

Creative Commons 3.0 лицензиясы жөнүндө: Бул эмгек “Автордук-Шарттарды-КоммерциялыкЭмес-Сактоо 2.5” Creative Commons (CC BY-NC-SA 2.5) лицензиясы менен корголгон. Сиз бул эмгекти көчүрүп алууга, жайылтууга жана көрсөтүүгө, ошондой эле туунду чыгармаларды түзүүгө укуктуусуз, эгерде:

- 1) АРТИКЛЬ 19дун автордугу көрсөтүлсө;
- 2) бул эмгек коммерциялык максаттарда колдонулбаса;
- 3) ушунун негизинде жасалган ар кандай эмгекти жайылтуу ушуга окшош лицензия боюнча жүргүзүлүшү керек.

Бул лицензиянын толук текстин алуу үчүн шилтемени басыңыз: <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/2.5/legalcode>

Бул долбоор Европа
Биримдиги тарабынан
каржыланат

MEDIA
DIALOGUE

Бул басылма Европа Биримдигинин финансылык колдоосу менен которулду. Анын мазмуну үчүн АРТИКЛЬ 19 менен «Медиа Диалог» долбоору гана жооптуу жана Европа Биримдигинин көз карашын сөзсүз түрдө эле чагылдыра бербейт.

Корутунду

Өз ишин аткарып жатканда журналист аялдар айрым бир тобокелдиктерге туш болушат. Санарип технологиясы журналист аялдар менен активисттерге баарлашуу үчүн жаңы мүмкүнчүлүктөрдү ачты. Бирок ошол эле маалда мындай технологиялар журналист аялдар өз ишинде туш болгон куугунтуктун моделдерин социалдык тармактарга өткөрүштү.

Акыркы жылдары журналист аялдарга асылуу жана опузалоо көбүрөөк байкалып, мындай аракеттер координацияланып, алардын репортаждарынын негизинде же жөн гана алар коомдук чөйрөдө иштеген аялдар болгондуктан ушундай көрүнүш орун алышы мүмкүн. Мындай чабуулдардын максаты – журналист аялдардын оозун жабуу, каралоо жана коркутуу.

АРТИКЛЬ 19 социалдык медиа компаниялары журналист аялдардын пикир айтуу эркиндигине болгон укугун камсыз кылууда жана өз платформаларында гендердик зомбулук көйгөйүн чечүүдө роль ойношу керек деп эсептейт. Үч негизги социалдык медиа платформалар – Facebook, Twitter жана Youtube (Google) өзүнүн жамааттык эрежелеринде, саясатында жана принциптеринде мазактоочу контентке тыюу салуу жолдорун кандайча аныктап, ал эрежелерди иш жүзүндө кантип колдонуп жатышкандыгы жөнүндө кооптонуулар жаралды.

АРТИКЛЬ 19 компаниялардын сөз эркиндигин коргоого болгон умтулуусун көрсөтүү үчүн кандай кадамдарды жасашы керек экендиги жөнүндө буга чейин бир катар сунуштарды берген. Бул сунуштар көбүнчө БУУнун Адам укуктары боюнча ишкерчилик ишинин жетектөөчү принциптерине негизделген. Бул – чечимдерди кабыл алуу жана саясатты иштеп чыгуу үчүн адам укуктарына таасир этиши мүмкүн болгон деңгээлде компаниялар аткарууга милдеттүү болгон эл аралык принциптер.

АРТИКЛЬ 19 негизги социалдык тармактардын платформалары асылууга жана опузалоого каршы саясатты иштеп чыкканын, бул саясат дайыма жаңыланып турарын жана журналист аялдарга карата кысым жана гендердик зомбулук учурларында колдонулушу мүмкүн экендигин моюнга алат. Бирок алар колдонгон терминдер өтө эле кенен жана бүдөмүк болгондуктан, түшүнбөстүктөрдү жаратат, ошондой эле платформаларга бул саясатты өз муктаждыктары үчүн колдонууда эркиндик берет. АРТИКЛЬ 19 үч платформа тең отчеттуулук механизмдерин бергенине карабастан, эрежелер көп учурда ырааттуу колдонулбай жатканын белгилейт.

Бул маалыматтык документте журналист аялдарга асылууга жана опузалоого каршы күрөшүү үчүн ушул сунуштар иш жүзүндө кандайча колдонулгандыгы кененирээк каралат. Ошондой эле асылууга жана гендердик зомбулукка байланыштуу социалдык тармактардын үч платформасынын эрежелеринин оң жана терс жактары изилденет. Акыры, ал компаниялар үчүн сунуштардын тизмеси берилет. Атап айтканда, социалдык медиа компаниялары төмөнкүлөрдү жасоого тийиш:

- Жамааттык эрежелеринде жана принциптеринде асылуу жана гендердик зордук-зомбулук жөнүндө атайын бөлүмдөрдү иштеп чыгуу зарыл. Алар жергиликтүү тилдерде оңой жеткиликтүү болуп, жайгаштырылышы керек;
- Платформадагы жамааттын саясатын жана жетектөөчү принциптерин иштеп чыгуу усулдарына жана ички процесстерине карата да, ошондой эле даттанууларды кароонун алгоритмдерин жана механизмдин колдонууга карата да ачыктык даражасын жогорулатуу зарыл;
- Гендердик басмырлоонун жана адам укуктарынын басмырланышынын таасирине баалоо жүргүзүү керек;
- Талаптагыдай процессуалдык кепилдиктерин сактоо менен зыянды калыбына келтирүүнүн ички механизмдерин өркүндөтүү зарыл;
- Чечимдери тууралуу жабыр тарткан тараптарга кабарлоо жана белгилүү бир контентке же аккаунтка карата алар көрүп жаткан чаралардын жетиштүү кенен себептерин көрсөтүү зарыл;
- Илимий изилдөөгө багыт алган, жыныстык белгиси боюнча асылууга жана зордук-зомбулукка каршы күрөшкөн жамааттар башында турган чечимдерди издөөнүн практикалык стратегиясын иштеп чыгуу үчүн журналист аялдар жана жарандык коом уюмдары менен мындан ары өнөктөштүктү караштыруу зарыл;
- Социалдык тармактар боюнча кеңештер сыяктуу көптөгөн кызыкдар жактардын катышуусу менен жөнгө салуучу органдарга кошулуу же алардын катышуусун кеңейтүү мүмкүнчүлүгүн карап чыгыш керек. Алар асылуу жана гендердик зомбулук жаатында иш-аракеттерге коомдук көзөмөлдү күчөтөт.

Мазмуну

Корутунду	3
Киришүү	6
Адам укуктары жаатында жеке сектордун милдеттенмелери	8
Эл аралык стандарттар	8
Жарандык коомдун сунуштамалары	10
Ири социалдык тармактардын асылуу жана гендердик зомбулук көйгөйлөрүн чечүүсү	12
Асылууга жана опузалоого карата колдонуучулар жамаатынын жетектөөчү принциптери, саясаты жана эрежелери	12
Баалоо	13
Жамааттардын жетектөөчү принциптерин, саясаттарын жана эрежелерин сактоону камсыз кылуу	15
Баалоо	15
Сунуштамалар	18
АРТИКЛЬ 19 жөнүндө	21
Шилтемелер	22

Киришүү

Өз ишин аткарууда журналист аялдар айрым бир тобокелдиктерге туш болушат. Тамыры кулач жайган басмырлоо журналист аялдардын зордук-зомбулук көрүнүштөрүнө кабылуу тобокелдигине кабылганын көрсөтүүдө. Бул зомбулуктар мобилдик телефондор, Интернет, социалдык тармактар жана электрондук почта сыяктуу маалыматтык-коммуникациялык технологияларды колдонуу менен толук же жарым-жартылай жасалып, козутулуп, же күчөтүлүп жатат.¹ Алардын өңүтү физикалык же жыныстык зомбулук көрсөтүү тууралуу тикелей же кыйыр опузалоодон, адепсиз билдирүүлөрдөн, максаттуу асылуудан баштап (көп учурда массалык түрдө, бир нече кол салуучулар менен) жеке жашоого кол салууга чейин жетет (мисалы, “доксинг, коркутуу, ээсинин макулдугу жок жыныстык мүнөздөгү жеке сүрөттөрдү жайылтуу”).²

Интернетте журналист аялдарга асылуу жана опузалоо акыркы жылдары көбүрөөк байкалып, координацияланган мүнөзгө ээ болууда. Мындай көрүнүш көбүнчө алардын репортаждарынын негизинде же алар коомдук чөйрөдө иштеген аялдар экендигине байланыштуу болууда. Мындай чабуулдардын максаты – журналист аялдардын оозун жабуу, каралоо жана коркутуу аракети. Бул жалпыга маалымдоо каражаттарынын эркиндигине жана аялдардын көз карашын коомдук талкууга кошуу аракетине терс таасирин тийгизгенден тышкары, тең укуктуулукка жана аялдардын сөз эркиндигине болгон бирдей укуктарына да залакасын тийгизип жатат. Отчеттор жана изилдөөлөр көрсөткөндөй, көпчүлүк учурларда бул журналист аялдарды маалыматты чагылдыруудан жана журналисттик ишмердүүлүктүн айрым түрлөрүнөн баш тартууга мажбурлап жатат. Мунун натыйжасында журналист аялдардын коомдук талкууга катышуусу азайып, жаңылыктарды чогултууга, саясат, спорт, экономика, коррупция, кылмыштуулук жана башка салттуу түрдө эркектер үстөмдүк кылып келген жаңылыктар секторуна кошкон салымын чектөөгө мажбурлашы мүмкүн.³

Дүйнөнүн көптөгөн өлкөлөрүндө журналисттер туш болгон тобокелдиктерге тынчсыздануу аялдар менен гана чектелбейт; эркектер жана ар кандай жыныстагы журналисттер да онлайн жана офлайн кол салууларга, ар кандай асылууларга жана коркутууларга туш болуп жатышат.⁴ Бирок, журналист аялдар терең тамыр жайган басмырлоо тажрыйбаларынан, системалуу теңсиздиктен жана чектөөчү гендердик стереотиптерден улам кошумча коркунучтарга туш болушууда.⁵ Бул көйгөй жалган көз караш жана сабырсыздык өңдүү дискриминациянын башка түрлөрү, анын ичинде расизм, улуту, этностук тийиштүүлүгү, дини, сексуалдык иденттүүлүгү жана ориентациясы менен кесилишкенде, ого бетер күчөп жатат.⁶

Интернетте куугунтуктоо жана опузалоо биринчи кезекте социалдык тармактарда болуп жаткандыктан, ири социалдык медиа компаниялары өз платформаларында гендердик куугунтуктоо жана зомбулук маселесин чечүү үчүн жекече жана эффективдүү чечимдерди иштеп чыгуу зарылдыгы жөнүндө талкуунун чордонунда турушат. Ири социалдык тармактардын саясаты жана тажрыйбасы сөз эркиндигинин стандарттары көз карашынан кайра каралып чыккандан тышкары, алар гендер жана теңдик көз карашынан алганда да журналист аялдарга асылуу жана опузалоо менен кантип күрөшүп жатканын да аныкташ керек экендиги талашсыз.

2018-жылы АРТИКЛЬ 19 ири социалдык тармактардын, айрыкча Facebook, Twitter жана YouTube стандарттарынын/сунуштамаларынын адам укуктары боюнча эл аралык стандарттарга канчалык деңгээлде шайкеш келгенин карап чыкты. “Укуктарды буйтап өтүү: билдирүүлөрдү келишим менен жөнгө салуу” бөлүмүндө АРТИКЛЬ 19 сөз эркиндигин коргой турганын көрсөтүү үчүн компаниялар жасашы керек болгон кадамдар үчүн бир катар сунуштамаларды берди. Бул сунуштар көбүнчө БУУнун Адам укуктары боюнча ишкерчилик ишинин жетектөөчү принциптерине негизделген. Бул – чечимдерди кабыл алуу жана саясатты иштеп чыгуу үчүн адам укуктарына таасир этиши мүмкүн болгон деңгээлде компаниялар аткарууга милдеттүү болгон эл аралык принциптер. 2019-жылы АРТИКЛЬ 19 өз колдонуучуларынын укуктарын жакшыраак коргоо максатында компанияларды иш-аракетке үндөп, ачык-айкындуулукту жана тийиштүү процессуалдык ченемдерди сактоого түртүү максатында “Жетпей жаткан добуштар” өнөктүгүн уланткан. Ал арада АРТИКЛЬ 19 көптөгөн кызыкдар жактардын катышуусу менен жөнгө салуунун ыктымал моделин – Социалдык тармактар боюнча кеп-кеңештерди даярдоодо. Бул кеңештер социалдык тармактарга ээлик кылган негизги компанияларга коомдук көзөмөлдү жакшыртат. Ошол эле маалда катаал жөнгө салуу, анын ичинде колдонуучулардын мамлекетке карата айткан сөздөрүнө көзөмөлдү өткөрүп берүү өңдүү тузактарды буйтап өтөт.

Бул маалыматтык документте АРТИКЛЬ 19 ушул ишке таянып, социалдык тармактарда үстөмдүк кылган үч компания – Facebook, Twitter жана Youtube – өз принциптеринде жана колдонуучулар жамааттарында асылуунун жана гендердик зомбулуктун ар кандай түрүнө каршы күрөшүү чакырыгына кандайча жооп кайтарышканын изилдейт. Бирок АРТИКЛЬ 19 онлайн-куугунтуктоо жана гендердик зомбулук жөнүндө кененирээк контекстти, ошондой эле кеңири Интернет экосистемасындагы башка оюнчулардын, мисалы, жеке кабарлашуу кызматтарынын ролуна олуттуу карайт. Ушул документте адегенде негизги/үстөмдүк кылган социалдык медиа компаниялардын адам укуктары стандарттарына ылайык кандай милдеттери бар экендигин жана өз милдеттерин жамааттарынын принциптерине жана практикасына ылайык кандай аткарып жатканына көңүл бурат. Бул документте ушул аспаптар менен ыкмалардын оң жана терс жактары чагылдырылып, аларды өркүндөтүү боюнча сунуштар берилет.

Адам укуктары жаатында жеке сектордун милдеттенмелери

Эл аралык стандарттар

Акыркы он жылда адам укуктары боюнча эл аралык жана регионалдык органдар жана атайын жол-жоболор социалдык медиа компаниялардын адам укуктарын урматтоо боюнча милдеттери көрсөтүлгөн бир катар сунуштамаларды иштеп чыгышты. Аларга, атап айтканда, төмөнкү сунуштамалар кирет:

- **Адам укуктары өңүтүндө ишкерчилик ишиндеги жетектөөчү принциптер: Бириккен Улуттар Уюмунун “укуктарды коргоо, сактоо жана коргонуу каражаттары” жаатындагы алкактарын жүзөгө ашыруу** (Жетектөөчү принциптер) Интернетте адам укуктарын коргоодо жеке сектордун ролун аныктоодо баштапкы өңүт катары кызмат кылат.⁷ Жетектөөчү принциптер мамлекеттик адам укуктарын коргоо милдеттенмелерине жана бул милдеттенмелерди аткарып-аткарабаганына карабастан коммерциялык ишканалардын адам укуктарын урматтоо боюнча жоопкерчилигин тааныйт. Тактап айтканда, алар компанияларга төмөнкүлөрдү сунушташат:⁸
 - Адам укуктарын урматтоо боюнча жогорку же аткаруучу жетекчилик тарабынан бекитилген милдеттенмелери жөнүндө ачык билдирүү жасоо;
 - Адам укуктарына таасир этиши мүмкүн болгон залакасын аныктоо, алдын алуу жана азайтуу максатында комплекстүү текшерүүнү жүргүзүү жана адам укуктарына тийгизген таасирин баалоо;
 - Терс таасирлерди азайтуу максатында адам укуктары боюнча кепилдиктерди ишке ашыруу, ошондой эле таасир этүүчү рычагдарды түзүү жана мамлекеттик органдарга карата өзүнүн бийлигин күчөтүү үчүн биргелешип иш алып баруу;
 - Иштин жыйынтыктарына, тобокелдиктерине жана мамлекеттик талаптарга көз салып, чагылдыруу;
 - Адам укуктарына терс таасирин тийгизген учурда укуктук коргонуу каражаттарынын жеткиликтүүлүгүн камсыз кылуу.
- 2011-жылдын май айында Адам укуктары боюнча кеңешке жасаган баяндамасында, Бириккен Улуттар Уюмунун пикир жана сөз эркиндигинин укуктарына дем берүү жана коргоо боюнча Атайын баяндамачы (БУУнун сөз эркиндиги маселелери боюнча Атайын баяндамачысы) мамлекеттер адам укуктары жаатындагы милдеттенмелерди алып жүрүүчүлөр болгондой, Интернет ортомчулары да адам укуктарын сактоо үчүн жоопкерчиликтүү болгонун баса

белгиледи. Атайын баяндамачы бул жаатта Жетектөөчү принциптерге шилтеме жасаган.⁹ Ал ошондой эле компанияларды өз чечимдеринин адам укуктарына тийгизген таасирин баалоого үндөгөн, ошондой эле сөз эркиндигине болгон укукка, жеке турмуштун кол тийбестигине доо кетире турган жагдайларга туш болгондо ачык-айкындуулук боюнча отчетторду даярдаган Глобалдык тармактык демилге (GNI) сыяктуу көп тараптуу кызыкдар жактардын катышуусу менен демилгелердин маанисин белгиледи.¹⁰ Андан ары ал ортомчуларга соттордун кийлигишүүсүнөн кийин гана ушул укуктарга чектөөлөрдү колдонууну сунуш кылды; көрүлүп жаткан чектөө чаралары жөнүндө ачык-айкын болууга; мүмкүн болсо, чектөө чараларын колдонуудан мурун колдонуучуларга эскертүү берүүгө; жана жабыр тарткан колдонуучулар үчүн укуктук коргоонун эффективдүү каражаттарын берүүгө чакырды.¹¹ БУУнун Атайын баяндамачысы корпорацияларды адам укуктары боюнча эл аралык нормаларга жана принциптерге ылайык кызмат көрсөтүү үчүн так шарттарды түзүүгө чакырды; жана өз кызмат көрсөтүүлөрүнүн колдонуучулардын сөз эркиндигине тийгизген таасирине, ошондой эле аларды туура эмес пайдалануунун мүмкүн болгон тузактарына туруктуу талдоо жүргүзүүгө үндөдү.¹²

- 2018-жылдын апрелинде БУУнун Адам укуктары боюнча Кеңешиндеги Баяндамасында сөз эркиндиги маселеси боюнча Атайын баяндамачы компанияларды өз платформаларында сөз эркиндигин камсыз кылган абройлуу глобалдык стандарт деп мамлекеттердин түрдүү мыйзамдарын же алардын жеке кызыкчылыктарын эмес, компаниялар өзүнүн контентинин стандарттарын тийиштүү деңгээлде кайра баалоого тийиш экенин айтты.¹³ Ал ошондой эле компаниялар өз ишмердүүлүгүнүн бардык этаптарында – ченем жаратуудан жеке эрежелерди чечмелеген “прецеденттик укукту” өнүктүрүүгө чейин – бардыгында ачык-айкындуулукка карата түп-тамырынан бери ар башкача мамиле жасашы керектигин ачык айтты.¹⁴ Акыры, ал компанияларды коомдук жоопкерчилик үчүн ачык болууга үндөп, бул социалдык тармактарда кеңеш берүү түрүндө болушу мүмкүн деп божомолдоду.¹⁵
- Адам укуктары боюнча Америка аралык комиссиянын сөз эркиндиги боюнча атайын баяндамачысы (АУААКнын сөз эркиндиги боюнча атайын баяндамачысы) 2013-жылдагы отчетунда жетектөөчү принциптердин актуалдуулугун белгилеп, андан тышкары жеке субъекттерге адам укуктары боюнча эл аралык стандарттарга жана принциптерге шайкеш, түшүнүктүү, жеткиликтүү стандарттарды жана принциптерди түзүп, колдонууну сунуш кылды;¹⁶ кызмат көрсөтүүлөрдүн шарттарын колдонуудан келип чыккан чектөөлөр сөз эркиндигине болгон укукту мыйзамсыз же диспропорциялуу түрдө чектебешин камсыз кылууга чакырды.¹⁷ Ошондой эле ал компанияларды колдонуучулардын маалыматтарын же мазмунун алып салуу боюнча өкмөттүн суроо-талаптарынын ачыктыгы тууралуу отчетторду жарыялоого чакырды;¹⁸ мыйзамдарды же эл аралык деңгээлде таанылган адам укуктарын бузушу мүмкүн болгон колдонуучунун маалыматтарын же контентин алып салуу суроо-талаптарын талашууга;¹⁹ сөз эркиндигин чектеген ар кандай чараларга дуушар болгон адамдарга кабарлоо жана аларга соттон тышкары укук коргоо чараларын көрүүгө;²⁰ ошондой эле адам укуктарын урматтаган ишкердиктин жакшы тажрыйбаларын жайылтуу үчүн жигердүү коргоо чараларын көрүүгө үндөдү.²¹

- 2016-жылы чыккан Эркин, ачык жана инклюзивдүү Интернеттин стандарттары жөнүндө баяндамада²² АУААКнын сөз эркиндиги боюнча Атайын баяндамачысы, башкалар менен катар, компанияларга расмий жогорку деңгээлде адам укуктарын урматтоо боюнча милдеттенмелерди кабыл алууну жана бул милдеттенмени конкреттүү ички чаралар жана системалар менен бекемдөөнү сунуш кылган; Колдонуучунун макулдашуусуна негизделген ар кандай чектөөлөр сөз эркиндигин мыйзамсыз же диспропорциялуу түрдө чектөөсүнө жол бербөөгө; жана мониторинг жүргүзүү, таасирди баалоо үчүн эффективдүү системаларды, даттануу жиберүүнүн жеткиликтүү жана эффективдүү механизмдерин киргизүүгө чакырган.²³ Ошондой эле ал компаниялардын саясатында, иштөө жол-жоболорунда жана практикасында ачык-айкындуулук болушу керектигин белгилеген.²⁴
- Европалык деңгээлде Европа Кеңешинин Министрлер комитети социалдык тармактардын кызмат көрсөтүүлөрүнө карата адам укуктарын коргоо жөнүндө Сунуштамаларында социалдык медиа компанияларына адам укуктарын жана мыйзамдуулукту, анын ичинде тиешелүү процессуалдык кепилдиктерди урматтоону сунуш кылган.²⁵ Мындан тышкары, Министрлер комитети 2018-жылдын март айындагы интернет-ортомчулардын ролу жана милдеттери жөнүндө Сунуштамасында сөз эркиндигине, жеке жашоонун кол тийбестигине жана мыйзамдын сакталышына укукту коргоо боюнча интернет-ортомчулардын милдеттери тууралуу кеңири сунуштамаларды кабыл алышкан.²⁶ Ал компанияларга маалыматтарды иштеп чыгуунун автоматташтырылган техникасын, анын ичинде алгоритмдерди колдонууда ачык-айкындуулукту сунуштады.

Жарандык коомдун сунуштамалары

Мындан тышкары, жарандык коомдун бир катар демилгелеринин алкагында социалдык медиа компанияларына адам укуктары боюнча эл аралык стандарттарды сактоо сунуштамасы берилди:

- **Ортомчулардын жоопкерчилиги жөнүндө Маниланын принциптеринде**²⁷ компаниялардын контентти чектөө практикасы адам укуктары жөнүндө мыйзамдарда каралган зарылчылык жана шайкештик критерийлерине жооп бериши керектиги такталган;²⁸ жана ортомчулар колдонуучуларга өздөрүнүн контентин чектөө саясаттарынын негизинде кабыл алынган контентти чектөө тууралуу чечимдерди карап чыгуу үчүн даттануу механизмдерин камсыз кылышы керек.²⁹
- **Контентти модерациялоонун ачыктыгы жана отчеттуулугу жөнүндө Санта-Кларанын принциптери** социалдык медиа компаниялары өз платформаларында контентти модерациялоонун ачык-айкындуулугун камсыз кылуу үчүн аткарууга тийиш болгон усулдар боюнча сунуштамаларды берет. Алар компанияларды жок дегенде канча билдирүү өчүрүлгөнүн ачыкка чыгарууга, контент алынып салынганда бул тууралуу колдонуучуларга кабар берүүгө жана колдонуучуларга контентти өчүрүү жана калыбына келтирүү боюнча апелляция жазууга олуттуу мүмкүнчүлүктөрдү берүүгө үндөшөт.³⁰

- Ушул сыяктуу эле **“Санарип укуктардын рейтингги”** долбоорунун алкагында санарип укуктарынын көрсөткүчтөрүнө шайкештигине жараша ири интернет компаниялардын рейтингги түзүлдү. Аларга пикирди эркин билдирүүнүн төмөнкү критерийлери кирет: (1) Колдонуучу макулдашуусунун болушу; (2) тейлөө шарттары, кабарламалар жана өзгөртүүлөрдү фиксациялап туруу; (3) контентти чектөө себептери; (4) эсептик жазууну же тейлөөнү чектөөнүн себептери; (5) чектөө тууралуу колдонуучуларга кабар берүү; (6) үчүнчү жактардын суроо-талаптарына жооп кайтаруу процесси; (7) мамлекеттик суроо-талаптар жөнүндө маалыматтар; (8) жеке суроо-талаптар жөнүндө маалыматтар; (9) Колдонуучулук макулдашуусунун аткарылышы тууралуу маалыматтар; (10) тармактарды башкаруу (телекоммуникациялык компаниялар); (11) идентификациялык саясат (интернет компаниясы).³¹
- Акырында, **Платформанын жоопкерчилиги боюнча динамикалык коалиция** учурда адам укуктары жаатындагы эл аралык стандарттарга ылайык келген стандарттуу Колдонуучулук макулдашууну даярдоону көздөп жатат.³²

Ири социалдык тармактардын асылуу жана гендердик зомбулук көйгөйлөрүн чечүүсү

Буга чейин айтылгандай, журналист аялдарга карата асылуу жана зомбулук түрдүү формада болот. Алардын өңүтү физикалык же жыныстык зомбулук көрсөтүү тууралуу тикелей же кыйыр опузалоодон, адепсиз билдирүүлөрдөн, максаттуу асылуудан баштап (көп учурда массалык түрдө, бир нече кол салуучулар менен) жеке жашоого кол салууга чейин жетет (мисалы, “доксинг, коркутуу, ээсинин макулдугу жок жыныстык мүнөздөгү жеке сүрөттөрдү жайылтуу”).³³

Үч негизги/үстөмдүк кылган социалдык тармактар – Facebook, Twitter жана Youtube (Google) – журналист аялдар өз платформаларында кабылган гендердик куугунтуктоо жана зордук-зомбулук маселесин чечүү боюнча көрүп жаткан чаралар жөнүндө кызуу талаш-тартыштар уланууда. Өз эрежелеринде, саясаттарында жана жетектөөчү принциптеринде акарат келтирген контентке тыюуну кантип аныктаганына байланыштуу да, бул эрежелер иш жүзүндө кандайча колдонуп жаткандыгына карата да тынчсыздануу пайда болду. Бул бөлүмдө АРТИКЛЬ 19 эки өңүттү тең өз-өзүнчө карап чыгат.

Асылууга жана опузалоого карата колдонуучулар жамаатынын жетектөөчү принциптери, саясаты жана эрежелери

Жалпысынан өткөн жылдары Facebook, Twitter жана Youtube ар кандай укук коргоо топтору, журналисттер, мыйзам чыгаруучулар жана мекемелер тарабынан аларга карата айтылган олуттуу сын-пикирлерге жооп кайтаруу үчүн чара көрүүгө аргасыз болушкан.³⁴ Жалпылап айтканда, социалдык медиа компаниялар популярдуу контенттен пайда табуу аракетинен улам сын-пикирдин бутасына айланууда. Себеби мындай контент колдонуучуларды көп тартат, ал эми мунун натыйжасында жарнамадан киреше да көп түшөт.³⁵ Колдо болгон маалыматтарга таянсак, үч компания тең убакыттын өтүшү менен улам өркүндөтүлүп жаткан бир катар чараларды кабыл алуу менен мындай сын-пикирлерге жооп бергендей болушту. Аларга төмөнкү чаралар кирет:

Үч компания тең платформаларында ар кандай асылууларга жана опузалоого жол берилбестигин, эрежелеринде, саясатында жана принциптеринде акарат келтирчү контентке карата колдонула турган атайын бөлүмдөрү бар экендигин билдиришти. Саясаттын ар бир бөлүмүндө анын негиздемеси жана көлөмү сүрөттөлөт, ошондой эле жамааттын саясатын жана принциптерин бузган контенттин жана жүрүм-турумдун конкреттүү мисалдары келтирилет. Бул эрежелер бардык колдонуучуларга тиешелүү, алар журналист аялдарга же өзгөчө аялдарга багытталбайт, бирок алар ушул платформаларда кезиккен асылуунун жана опузалоонун түрдүү формаларына да тиешелүү.

Интернетте асылуунун жана опузалоонун түрдүү формалары маңызы боюнча кеңири мааниде колдонулат жана мамлекеттер үчүн тийиштүү улуттук мыйзамдарында жетиштүү тактык менен алардын көбүн аныктоо кыйынга турат.³⁶ Социалдык медиа компаниялардын эрежелеринде, саясаттарында жана принциптеринде мындай акарат келтирчү контентти аныктоо кээде опузалоо коркунучу сыяктуу укук бузууларды чагылдырышы мүмкүн. Жамааттардын жетектөөчү принциптериндеги бул тыюулар адам укуктары боюнча эл аралык мыйзамдарга ылайык пикирин билдирүү эркиндигине болгон укуктуу жол берилген чектөөлөргө шайкеш келет. Бирок, башка учурларда, аныктамалар бул масштабдын чегинен чыгып, адепсиз жана жагымсыз комментарийлерди камтыйт.

Мындан тышкары, “асылуу жана гендердик зомбулук” алкагына кире турган ар кандай мазактоочу контенттерди эске алганда, тыюу салууларды жамааттардын жетектөөчү принциптеринин же эрежелеринин бир нече бөлүмдөрүнөн табууга болот. Мисалы:

- “Фейсбукта” аял-журналисттерге асылуунун жана гендердик зомбулуктун айрым түрлөрүн эрежелердеги “Зордук-зомбулук аралашкан кылмыштуу жүрүм-турум” бөлүмүндөгү, же “Коопсуздук”, “Талаштуу контент” (мисалы, “Кастык маанайдагы билдирүүлөр”, же “Зомбулук көрүнүшү жана кабыл алууга оор контент”, же “Ачык сексуалдык мүнөздөгү контент”) бөлүмдөрүнүн эрежелерине же купуялык саясатына каршы келгени үчүн өчүрүлүшү мүмкүн.) Кандайдыр бир деңгээлде бул бөлүмдөр бири-бирине дал келиши мүмкүн, мисалы “Ыктымалдуу зордук-зомбулук” менен “Кастык маанайдагы билдирүүлөр”.
- “Твиттерде” асылуунун жана гендердик зомбулуктун айрым түрлөрү Коопсуздук эрежелериндеги түрдүү бөлүмдөргө кириши мүмкүн (мисалы, Купуялык, Кылдат мүнөздөгү материалдар же Коопсуздук);
- Асылууга жана гендердик зомбулукка карата колдонула турган YouTube саясаттарына “Коркутуу”, “Жек көрүүнү үгүттөгөн контент”, “Интернеттеги агрессивдүү иш-аракеттер жана коркутуулар” же “Купуялуулук” кирет.

Баалоо

Оң маанайдагы өңүттөрү

- Акарат келтирген мазмундун мисалдары камтылган деталдуу саясат оң деп бааланууда. Айрыкча, жамааттардын эрежелеринде жана сунуштамаларында компаниялар зомбулук коркунучунун ишенимдүүлүгү же жеке маалыматтарды коргоо сыяктуу кээ бир маселелерди баалоодо эске алган факторлор тизмектелгенде пайдалуу болот.
- Пикирин эркин билдирүү көз карашынан алганда, жамааттардын эрежелеринде коомдук ишмерлер менен жеке адамдар ортосунда айырма берилгени жакшы. Мисалы, “Кодулоо жана куугунтуктоо” бөлүмүндө³⁷ “Фейсбук” кадимки колдонуучулар менен коомдук ишмерлердин ортосунда айырманы көрсөтөт, муну менен чоң коомдук аудиториясы бар адамдын сынчыл комментарийле-

рин кошуп талкуу өткөрүү мүмкүнчүлүгүн камсыз кылып берет. “Коомдук ишмерлерге” байланыштуу анда “эгерде алар басылмаларда жана комментарийлерде түздөн-түз баса белгиленсе, “Фейсбук” “катуу” чабуулдарды өчүрөт” деп айтылат. Экинчи жагынан, ал айрым журналист аялдарды, айрыкча катталуучулары көп журналисттерди коомдук ишмерлер катары канчалык деңгээлде карай алары жана эгер журналисттик ишмердүүлүгү үчүн куугунтукталып жатса, кандайдыр бир өзгөчө мамиле жасалабы – белгисиз. Ошол сыяктуу эле “Твиттер” да эгерде анын мазмуну “коомдун кызыкчылыгын козгогон темаларды түшүнүү үчүн маанилүү” контент болсо, аны өчүрүп салуу саясатына коомдук кызыкчылыктардан тышкары учурларды камтыйт.³⁸

- Компаниялар өз саясаттарын жана жамааттардын принциптерин туруктуу түрдө жаңыртып, өркүндөтүп турганы позитивдүү көрүнүш. Мисалы, “Фейсбук” кеңири мазмунундагы саясатын такай жаңыртып турат³⁹ жана бул өзгөрүүлөрдү көзгө көрүнүктүү кылуу үчүн чараларды көрүүдө.⁴⁰ Бул “Фейсбуктун” Тейлөө шарттарында кеңири жайылтылган милдеттенменин бир бөлүгү: “кыянаттык менен кантип күрөшүп, шектүү иш-аракеттерди кантип териштирерибизди түшүндүрүп бергенибиз жакшы” деп жазылган. Чындыгында, бул өзгөртүүлөр платформада тыюу салынган пикирлердин чөйрөсүн кеңейтүү тенденциясына ээ.⁴¹ Мисалы, 2019-жылдын июнь айында YouTube жамааттын эрежелерин өзгөртө турганын жарыялаган. Ага ылайык, башкаларга, анын ичинде жынысына жана сексуалдык ориентациясына байланыштуу басмырлоого шылтоо катары кайсы бир топтун артыкчылыгын үгүттөгөн видеолорго тыюу салуу чечими кабыл алынган.⁴² Иш жүзүндө бул өзгөрүү ак расанын үстөмдүгү идеологиясын жана ушул кезге чейин жол берилип келген ага байланыштуу идеологияны үгүттөгөн видеолорду өчүрүү максатын көздөгөн.⁴³
- Дагы бир оң өңүтү – бул колдонуучулар үчүн YouTube каналында мисалдары бар “билимиңди текшер” өңдүү материалдар. Бул ресурстар тасмаларды жүктөгөндөргө платформада кандай мазмунга уруксат берилгендигин түшүнүүгө жардам берет жана YouTube талаштуу контентти кандайча карап чыгарын мисалдар менен көрсөтөт.⁴⁴

Терс өңүттөрү

- Жогоруда белгиленгендей, асылуунун жана гендердик зордук-зомбулуктун түрдүү формалары жетектөөчү принциптердин жана жамааттын саясатынын ар кандай категорияларына кириши мүмкүн. Албетте, бул айрым түшүнбөстүктөрдү жаратып, колдонуучулардын даттана алуу мүмкүнчүлүктөрүн тааалдаштырышы мүмкүн. Бул өзгөчө компаниялар бири-бирине кесилишкен түшүнүктөрдүн айырмачылыгын түшүндүрбөгөн шарттарда болушу ыктымал.
- Жамааттардын саясаттары жана жетектөөчү принциптери адатта салыштырмалуу жөнөкөй тилде жазылганы менен, ошол эле маалда кеңири терминдерди колдонуу менен түзүлгөн. Бул болсо компанияларга бул терминдерди өз муктаждыктарына ылайык ийкемдүү чечмелөөгө шарт түзүүдө. Бул карама-каршылыктуу жана кээде ачыктан-ачык бир тараптуу жыйынтыкка алып келет. Жетектөөчү принциптер кандайча колдонулаары жөнүндө бир топ конкреттүү мисалдар жана түшүндүрмөлөр болбогондуктан, бул платформалар

дан иш жүзүндө кандай контент өчүрүлө тургандыгын түшүнүү кыйын. Бул, айрыкча, журналист аялдар ушул платформаларда туш болгон асылуу жана гендердик зомбулук үчүн да актуалдуу болуп турат.

Жамааттардын жетектөөчү принциптерин, саясаттарын жана эрежелерин сактоону камсыз кылуу

Социалдык медиа компаниялары өтө чоң көлөмдөгү материалдарды өчүрүүнү улантып,⁴⁵ ошол эле маалда “көйгөйлүү” контент деген маселени чечүүнүн мыкты жолдорун да даярдап жатышат. Атап айтканда, БУУнун сөз эркиндиги маселеси боюнча Атайын баяндамачысы белгилегендей, алар “контентти алып сала алышат, колдонуучуларга таркатуу ылдамдыгын чектешет, анын пайда болгон жерин белгилешет, тиешелүү колдонуучунун кирүүсүн чектешет, контенттин автору болгон уюмдун кирүүсүн чектей алышат, колдонуучу тарабынан тыюу салынган контенттин колдонулушун эсепке алуу үчүн рейтинг системасын иштеп чыга алышат, кызматкерлер аны баалоодо контентти убактылуу чектей алышат, колдонуучуларга өз контентинен акча табууга жол бербей коё алат, контентти жайылтууга тоскоолдук кылат, контентке тийиштүү эскертүүлөрдү жана белгилерди коё алат, башка колдонуучуларга бөгөт коюуга кошумча мүмкүнчүлүктөрдү бере алат, контенттин көрсөтүү санын азайта алат, боттордун колдонулушуна тоскоолдук кылат жана координацияланган массалык интернет чабуулдарын алдын алат, геолокациянын негизинде чектөөлөрдү киргизе алат, атүгүл контрүгүттү колдой алат”.⁴⁶

Журналист аялдарга карата асылууга жана гендердик зомбулукка каршы туруктуу чаралардын жоктугуна байланыштуу тынчсыздануу үч өңүттөн турат: отчеттуулук же идентификациялоо механизми, асылууга жана зомбулукка каршы кайрылуулар жана даттануулар, ошондой эле укуктук коргоо чаралары.

Баалоо

Оң маанайдагы өңүттөрү

- Үч компания тең гендердик куугунтуктоого дуушар болгон журналист аялдарга укук бузуу тууралуу кабар берүүнүн түрдүү механизмдерин сунуш кылышат. Алардын саясаты билдирүүнү кантип жана кайдан козгоо керектигин түшүндүрөт же колдонуучуларга жамааттын кайсы саясаттары/принциптери бузулгандыгын көрсөтүүгө мүмкүнчүлүк берет. Мисалы, “Фейсбук” айрым аккаунттар, баракчалар, посттор ж.б.⁴⁷ тууралуу кабар берүүгө мүмкүндүк берет, ошондой эле колдонуучуларга башка колдонуучулардан контентти (социалдык даттанууларын) алып салууну суранууга мүмкүнчүлүк берген байланыш аспаптары да бар.⁴⁸ YouTube’да атайын веб-баракча бар, анда эрежелердин аткарылышын камсыз кылган жана даттануу жолдору баяндалган;⁴⁹ колдонуучулар акарат келтирген видеолорго даттана алышат,⁵⁰ юридикалык даттануу жиберет алышат,⁵¹ купуялыктын бузулушуна байланыштуу арыз бере алышат,⁵² Ошондой эле колдонуучулар көйгөйлүү деп тапкан контенттин толук спектрин алуу үчүн башка кошумча аспаптар да бар.⁵³ Башкача айтканда, берилген даттануунун түрүнө жараша ар кандай формада арыздар бар. “Твиттерде” мазактоочу мазмун жөнүндө кабарлоо үчүн атайын баракча бар, анда билдирилиши

керек болгон контенттин жана иш-аракеттин белгилүү бир түрлөрү көрсөтүлгөн. Ошондой эле окуянын ар кандай элементтерин кабарлоо үчүн керектүү маалыматтарды кошуу үчүн форма да берилген.⁵⁴

- Үч компания тең өз системаларын жаңыртууга, анын ичинде платформаларында орунсуз контентти, дагы да көп тилде табууга жардам берген системаларга инвестиция жумшоодо.⁵⁵ Ошондой эле алар “ишенимдүү аккаунт” системасын колдонуп, өз саясатынын жана жамааттын стандарттарынын бузулгандыгы жөнүндө билдирүүлөрдү чукул арада байкап турушат.⁵⁶
- Буга кошумча үч компания колдонуучуларга көргөндөрүн көзөмөлдөөгө мүмкүнчүлүк берген жаңы функцияларды иштеп чыгууда. Алар колдонуучуларга багытталган ыкмаларды дагы колдонушту, башкача айтканда, колдонуучуларга, купуялуулукту сактоо чараларын көрүүгө шарт түзүлдү. Мисалы, “Твиттерде” “жоопторду жашыруу” функциясы⁵⁷ же “Фейсбукта” жаңылыктар түрмөгүндө контентти көрсөтпөй коюуга, колдонуучуну блоктоого же “достуктан чыгарып салууга” мүмкүнчүлүк берген функциялар бар.⁵⁸ Үч компания тең өз стандарттарын эске алуу менен, колдонуучулар үчүн айрым бир кайрылуу механизмдерин киргизишти.⁵⁹ Контентти алып салуудан тышкары, компаниялар бир нече жолу мыйзам бузган адамдарга карата жамааттын принциптерин бузганы жөнүндө эскертүүлөрдү колдонуу сыяктуу жазаларды киргизишти.⁶⁰ Айрым учурларда келтирилген чыгымдарды калыбына келтирүүдөн тышкары, кайрылуулар системалуу көйгөйлөрдү аныктоого жардам берет. Мисалы, белгилүү бир темага байланыштуу көптөгөн даттануулар же кайрылуулар “көйгөйлүү” контентти аныктоодо колдонулган алгоритмдеги кемчиликтерди көрсөтүшү мүмкүн.
- Колдонуучулар үчүн көйгөйлүү кырдаалдарга жооп кайтаруу саясатын өркүндөтүүдөн тышкары, үч компания тең журналист аялдарды өз платформаларында колдоо үчүн ар кандай ыкмаларды жана чараларды көрүштү. Бул алардын окуяларын жана контентин жайылтуу боюнча демилгелерди, жамааттын саясатын жана стандарттарын түшүндүрүү боюнча иш-чараларды жана тренингдерди, ошондой эле аялдар Интернетте туш болушу ыктымал коопсуздукту түшүнүүнү өркүндөтүүгө багытталган коопсуздук жана модерациялоо аспаптарын камтыйт. Мисалы, [@twitterwomen](#) аялдардын теңсиздигине, укуктарын жана мүмкүнчүлүктөрүн кеңейтүүгө, аларды басмырлабоого байланышкан контентти, анын ичинде Twitter БУУ органдары, жарандык коом жана башка кызыкдар тараптар менен чогуу даярдап жаткан [#Herstory](#) өнөктүгүндөгү видеолорду жайылтат. Өз платформаларында журналисттерге карата куугунтуктоолор тууралуу кабар алуу үчүн “Фейсбуктун” Журналисттик долбоору ишенимдүү кабарчылар менен чогуу иш алып барып, мындай көрүнүшкө бөгөт коюу аракетин күчөттү.⁶¹ Твиттер ошондой эле аялдардын укуктарын илгерилетүүгө, басмырлоого байланыштуу окуяларга каршы туруу боюнча регионалдык өнөктүктөрдү баштады.⁶²
- Бул маселеде “Фейсбук” тышкы органды – Байкоочу кеңешин түзүү менен дагы алдыга кетти.⁶³ Ошентип, бул жаңы башкаруу түзүмү “Фейсбуктагы” системалуу көйгөйлөрдү, анын ичинде платформадагы журналист аялдарга ка-

рата куугунтуктоолорду жана опузалоону аныктоого жардам берүүгө ылайыктуу болушу мүмкүн.

Терс өңүттөрү

- Эрежелердин аткарылышын камсыз кылуунун механизмдери сүрөттөлгөнү менен, аларды табуу ар дайым эле оңой боло бербейт жана аларды аткарууда олуттуу кемчиликтер сакталып кала берүүдө. Көптөгөн изилдөөлөр журналист аялдар ушул механизмдер аркылуу компанияларга гендердик куугунтуктоо жана опузалоо жөнүндө билдиришкенде, компания көп учурда жооп бербегенин, же жооптору өздөрү түзгөн саясаттын максаттарына дал келбей тургандыгын тастыктайт.
- Жалпысынан, асылууга жана гендердик зомбулукка каршы көрүлгөн аракеттерде ачык-айкындуулук жок. Айкаындуулук тууралуу отчеттордо куугунтуктоо, зордук-зомбулук, коркутуп-үркүтүү, жеке маалыматтарга же жеке турмуштун бузулушуна байланыштуу колдонулган саясатка ылайык жазылган арыздар, кайрылуулар же иш-аракеттер жөнүндө толук маалымат жок. Айкаындуулук жөнүндө отчеттор тиешелүү саясаттын бардык категорияларын камтыбайт. Алардын айрымдары кенен бойдон калууда же көйгөйдүн масштабын жана канчалык деңгээлде курчуганын изилдөө үчүн жетишсиз маалыматтарды камтыйт.
- Онлайн-асылуунун жана зордук-зомбулуктун айрым түрлөрүн табуу үчүн алгоритмдерди колдонууга байланыштуу ачык-айкындуулук жетишсиз, бул демек, компаниялар гендердик тескери ойго көбүрөөк ыкташат. Ошондой эле алгоритмдерди контекст (мисалы, саясий, социалдык, маданий) сыяктуу сөз эркиндигиндеги түрдүү көйгөйлөрдү эсепке алганды кантип үйрөтсө болоору белгисиз, эгерде аларды негизи эле үйрөтүүгө мүмкүн болсо...
- Компаниянын журналист аялдардын контентине карата өзгөчө учурларды кандайча колдоноору дагы белгисиз. Мисалы, асылуу жана опузалоо жөнүндө кээ бир билдирүүлөр жоопсуз калууда, анткени бул контент алгылыктуу сын (Facebook) же “гиперболалык сүйлөө” (Twitter) катары каралат жана бул канчалык деңгээлде өчүрүүлөрдүн дал келбестигин түшүндүрөт.
- Бул компаниялар контентти белгилөө үчүн машиналык окутууну кандайча колдонуп жаткандыгы жөнүндө салыштырмалуу аз маалымат бар. Атап айтканда, контенттин айрым бөлүктөрүн белгилөө үчүн кандай критерийлер колдонулгандыгы белгисиз. Бул автоматташтырылган системалар контексти начар түшүнөөрүн эске алганда, гендердик куугунтуктоо жана зомбулукка байланыштуу бул маселе өзгөчө маанилүү. Ошол эле учурда ушул үч компания “ишенимдүү аккаунт” системалары жана ушул механизмдерди колдонуу менен белгиленген контенттин канчалык деңгээлде текшерилиши керек экендиги жөнүндө чектелген мазмундуу маалыматтарды беришет.

Сунуштамалар

Жогоруда айтылгандарды эске алып, АРТИКЛЬ 19 ушул үч ири социалдык медиа компанияларын платформаларында асылуу жана гендердик зомбулукка жооп кайтаруу саясатын жана ыкмаларын өркүндөтүүгө чакырат. Атап айтканда, биз төмөнкү сунуштарды беребиз:

- Социалдык медиа компаниялары өз платформаларында адам укуктарын ар тараптан коргоону жана аялдарга карата басмырлоону четтетүү үчүн адам укуктары жана аял укуктары боюнча бардык негизги эл аралык документтерди өз ыктыяры менен кабыл алышы жана колдонушу керек;
- Асылууга жана гендердик куугунтукка жооп берүү үчүн үч компания жамааттардын саясатында жана принциптеринде өзгөчө бөлүмдөрдү иштеп чыгуу мүмкүнчүлүгүн караштырып көрүшү керек. Мында саясаттардын кайсы бөлүгүн контентке колдонсо болоорун көрсөткөн жыйынды сереп болушу мүмкүн. Муну бир жерде оңой таап ала тургандай уюштуруу зарыл;
- Саясаттар жана принциптер оңой жеткиликтүү болуп, жергиликтүү тилдерде жайгаштырылышы керек;
- Коомдук медиа компаниялары асылууга жана гендердик зомбулукка карата өз саясаттарын кандайча колдоноорун жана учурдагы саясат иш жүзүндө кандайча колдонулуп жаткандыгын көрсөткөн тематикалык изилдөөлөрдү даярдап, сунушташы керек;
- Коомдук медиа компаниялары саясатты жана жетектөөчү принциптерди иштеп чыгуу ыкмалары жана ички процесстери тууралуу, ошондой эле саясатты иштеп чыгууда гендердик мамилени канчалык деңгээлде колдонуп жаткандыгы жөнүндө маалыматтарды жарыялашы керек. Саясатты иштеп чыгууда аялдардын укуктары жана гендердик маселелер боюнча эксперттердин кеңири чөйрөсү, ошондой эле жарандык коомдун өкүлдөрү менен консультациялар мурдагыдай эле камтылышы керек;
- Коомдук медиа компаниялары гендердик куугунтуктун таасирине баалоо жүргүзүп турууга тийиш. Бул баалоо аялдардын жана журналист аялдардын сөз эркиндигине, жеке турмушунун кол тийбестигине, катышуусуна, аларды басмырлабоо укуктарына карата ишмердигинин терс таасирлерин аныктап, алдын алып, азайтышы керек;
- Коомдук медиа компаниялары өзүлөрүнүн апелляциялык процесстери, айрыкча билдирүү, өз чечимдерин негиздөө жана апелляциялык процесстерге тийиштүүлөрү Маниланын ортомчулардын жоопкерчилик принциптерине жана Санта-Клара принциптерине ылайык келишин камсыз кылышы керек;
- Ачык-айкындуулук социалдык медиа компанияларынын бардык иш-аракет-

теринде, анын ичинде асылуу жана гендердик зомбулук жаатындагы негизги талап болушу керек. Айрыкча, социалдык медиа компаниялар төмөнкүлөрдү жасоого тийиш:

- Асылуунун жана гендердик зомбулуктун ар кандай түрлөрүн аныктоо үчүн алгоритмдерди колдонуу боюнча ачык-айкындуулукту камсыз кылып, маанилүү маалыматтарды бериши керек, алардын алгоритмдери контентти көрсөтүү, бөлүштүрүү, илгерилетүү же төмөндөтүү үчүн кандайча колдонуларын түшүндүрүшү керек. Алар ошондой эле өздөрүнүн жамааттык стандарттарына ылайык, асылуу жана гендердик зомбулукту кошо алганда, зыяндуу мазмунду табуу үчүн алгоритмдери кандайча иштээри жөнүндө маалыматты жарыялашы керек. Атап айтканда, бул эл көп көрө турган контентти баалоо үчүн жалган терс/жалган позитивдүү жыйынтыктардын жана индикаторлордун саны жөнүндө маалыматты камтышы керек. Мисалы, кеңири аудиторияга тийгизген таасири жөнүндө шилтеме берсе болот;
 - Асылуу жана гендердик зомбулук жөнүндө Санта-Клара принциптерине ылайык, өз платформаларында кеңири маалымат жарыялоого тийиш. Контентти алып салуу жөнүндө статистикалык маалымат менен гана чектелип калбастан, ошондой эле каралып чыккан кайрылуулардын саны жана алардын жыйынтыгы жөнүндө маалыматтарды камтуу өзгөчө маанилүү. Ачык-айкындуулук жөнүндө отчеттуулукка карата ар кандай талаптар контентти модерациялоого байланыштуу чечимдерди дагы да сапаттуу талдоону камсыз кылууга багытталууга тийиш;
 - “Ишенимдүү аккаунт” схемалары тууралуу толук маалыматты, анын ичинде мындай белги бергендердин тизмесин, ошондой эле алар кандай критерийлер боюнча тандалганын жана ушундай статуска байланыштуу ар кандай “артыкчылыктарды” жарыялоо зарыл.
- Коомдук медиа компаниялары процессуалдык кепилдиктерди сактоо менен зыянды калыбына келтирүү боюнча өзүнүн ички механизмдерин өркүндөтүшү керек. Алар ошондой эле компаниянын жамааттарынын стандарттарын бузушу мүмкүн болгон, мисалы, асылуу жана гендердик зомбулук сыяктуу контентти алып салуудан баш тартууга жооп кайтаруу мүмкүнчүлүгүнө ээ болушу керек;
 - Коомдук медиа компаниялары өз чечимдерин жабыр тарткан тараптарга жеткирип, белгилүү бир контентке же аккаунттарга карата көрүп жаткан иш-аракеттерин толук баяндап бериши керек. Алар ошондой эле даттанууну кароонун ар кандай ички механизмдери жөнүндө так маалымат бериши керек;
 - Коомдук медиа компаниялары окумуштуулар, журналисттер жана башкалар болобу, көз карандысыз изилдөөчүлөргө маалымат топтомдоруна кеңири жеткиликтүүлүк бериши керек. Ошентип алар компаниялардын системалары жана алгоритмдери компания айткандай иштеп жаткандыгын текшере алышат;

- Коомдук медиа компаниялары асылууга жана гендердик куугунтукка каршы күрөшүү боюнча илимий изилдөөгө жана коомчулукка негизделген чечимдерди иштеп чыгуу үчүн журналист аялдар жана жарандык коом менен мындан аркы өнөктөштүктү караштырышы керек. Алар гендердик интеграция жана гендердик көйгөйлөрдү эске алган программаларды жайылтуу боюнча журналисттик демилгелерди колдошу керек. Ошондой эле алар өз платформаларында гендердик теңсиздикке жана гендердик ар түрдүүлүктү алга жылдыруу боюнча позитивдүү чараларды көрүүгө жооп кайтарууну андан ары өркүндөтүп, бекемдеп, күчөтүүгө тийиш;
- Коомдук медиа компаниялары алардын ишмердүүлүгүнө коомдук көзөмөлдү, анын ичинде асылуу жана гендердик зомбулук жаатында коомдук көзөмөлдү өркүндөтүүчү социалдык медиа кеңештери сыяктуу көп тараптуу жөнгө салуучу органдарга кошулуу мүмкүнчүлүгүн караштырышы керек. Айрыкча, “Фейсбуктун” Байкоочу кеңеши өз ишинде асылуу жана гендердик куугунтуктоо фактыларын карап чыгып, сөз эркиндигинин эл аралык стандарттарына ылайык, ушул маселени канткенде жакшыраак жана натыйжалуу чечүү керектиги боюнча тиешелүү сунуштарды бериши керек.

АРТИКЛЬ 19 ЖӨНҮНДӨ

АРТИКЛЬ 19: Пикир айтуу эркиндиги үчүн глобалдык өнөктүк (АРТИКЛЬ 19) – сөз эркиндигин жана маалымат эркиндигин коргоо жана жайылтуу боюнча дүйнө жүзүндө иштеген көз карандысыз укук коргоочу уюм. Бул уюмдун аталышы жана мандаты сөз эркиндигине кепилдик берген Адам укуктарынын жалпы декларациясынын 19-беренесинен улам пайда болгон.

АРТИКЛЬ 19 эл аралык жана салыштырма укукка негизделген бир катар ченемдик жана маалыматтык документтерди даярдады, ошондой эле пикир айтуу эркиндигине байланыштуу маселелер боюнча мыкты тажрыйбага ээ. АРТИКЛЬ 19 сөз эркиндигин коргоодо жана жайылтууда Интернеттеги техникалык стандарттарды белгилөөчү эл аралык органдардын жана Интернетти башкаруу органдарынын ролун изилдеп келет.

Эгер сиз бул маалыматтык документти кененирээк талкуулагыңыз келсе же АРТИКЛЬ 19дун көңүлүн бургуңуз келген маселеңиз болсо, анда info@article19.org электрондук дареги аркылуу биз менен байланышыңыз.

Шилтемелер

- 1 Ошондой эле караңыз: APC, Аялдарга карата технологияга байланыштуу зомбулук – маалыматтык документ, 2015-жыл, Европа Кеңеши (ЕК), “Кастык тили жөнүндө Европа Кеңешинин маалыматтык бюллетени, 2017; Европа Комиссиясы, Гендердик зомбулук деген эмне? 2018-жыл; Европа Биримдигинин Негизги укуктар агенттиги (FRA), Аялдарга карата зордук-зомбулук: Жалпы европалык изилдөө, 2014-жыл; Адам укуктары боюнча Кеңеш (АУК), Аялдарга карата зомбулук, анын себептери, аялдарга жана кыздарга карата онлайн зомбулуктун себептери жана кесепеттери боюнча адам укугу маселелери боюнча Атайын баяндамачынын отчету, 2018-жылдын июль айы; ЕККУнун ЖМК эркиндиги боюнча өкүлү, Сөз эркиндигинин жаңы чакырыктары: Интернетте журналист аялдарга карата зомбулукка каршы туруу, 2016-жыл; ЕККУнун ЖМК эркиндиги боюнча өкүлү, Интернетте журналисттерге карата куугунтуктоого жана кордоого жооп кайтаруунун укуктук чаралары: Финляндиянын, Франциянын жана Ирландиянын тажрыйбасы, 2019-жыл.
- 2 Ушул көйгөйлүү иш-аракеттердин ар бири улуттук мыйзамдарда же адам укуктары боюнча регионалдык жана эл аралык органдардын сунуштарында ар башкача аныкталышы мүмкүн экендигин белгилей кетүү керек; Социалдык медиа компаниялары жана окумуштуулар да феноменди концептуалдаштыруу үчүн өзүнүн сөздүгүн түзүштү. Бул көрүнүштү жана анын ар кандай түрлөрүн сүрөттөө үчүн жалпы кабыл алынган терминология жок болсо дагы, АРТИКЛЬ 19 ушул отчетто “Интернетте асылуу жана опузалоо” деген терминди жүрүм-турумдун ушул түрүнө карата жалпы термин катары колдонду.
- 3 Караңыз, мисалы, БУУнун Башкы Ассамблеясы, **Журналисттердин коопсуздугу жана жазасыз калуу көйгөйү**, А/72/290, 2017-жылдын 4-августу, 9-п.; АУКПА, 2016-жыл үчүн Жылдык отчет, Сөз эркиндиги боюнча атайын баяндамачынын кеңсесинин отчету, IV бөлүм, OEA/Ser.L/V/II.Doc. 22/17, 2017-жылдын 15-марты; Журналисттерди коргоо комитети, **Коркутууга үйдүн ичинде да кабылабыз: изилдөө АКШдагы, Канададагы журналист аялдар үчүн тобокелдиктерди кеңири сүрөттөйт**, 2019-жылдын 4-сентябры; Amnesty International, **Улуу Twitter, «Твиттерде» аялдарга карата зомбулуктун триггерлери**, 2018-ж.; Trollbusters ЖМКда иштеген аялдардын Эл аралык фонду менен биргеликте (IWFM), **Кол салуулар жана асылуулар, журналист аялдарга жана алардын репортаждарына тийгизген таасири**, 2018-ж. Кениянын Медиа Аялдар Ассоциациясы АРТИКЛЬ 19 менен биргеликте, **Журналист аялдардын санарип коопсуздугу**, 2016-ж.; DRF, **Жаңы медиадагы журналист аялдар: Тажрыйба, көйгөйлөр жана гендердик мамиле**, 2019-жылдын март айы. Интернеттеги мизогиния, Колумбия, 2016-жыл, 4-5-беттер; IMS, **Журналист аялдардын коопсуздугу: үн катпоонун жана зомбулуктун циклин бузуу**, IMS-book-ing series-2019, 2019-жылдын сентябрь айы; Чек арасыз кабарчылар, **Интернетте журналисттерди куугунтуктоо, Троллдордун чабуулу**, 2018-жылдын август айы.
- 4 ЮНЕСКО, **Интенсивдүү кол салуулар. Коргонуунун жаңы ыкмалары. Журналисттерди коргоо үчүн күрөштү күчөтүү жана жазасыз калуу көрүнүшүнө чекит коюу**, 2019-ж.
- 5 Сөз эркиндиги маселеси боюнча атайын баяндамачы, **Журналист аялдар жана сөз эркиндиги**, Адам укуктары боюнча Америка аралык комиссия, CIDH/RELE/INF.20/18, 2018-жылдын 31-октябры, 3-п.
- 6 *Ошол эле жерде.*
- 7 Адам укуктары өңүтүндө ишкерчилик ишиндеги жетектөөчү принциптер: **Бириккен Улуттар Уюмунун “укуктарды коргоо, сактоо жана коргонуу каражаттары” жаатындагы алкактарын жүзөгө ашыруу**, Бизнес жана адам укуктары боюнча жетектөөчү принциптер: Бириккен Улуттар Уюмунун Адам укуктары жана трансулуттук корпорациялар жана башка коммерциялык ишканалар боюнча Башкы катчысынын атайын өкүлү тарабынан Бириккен Улуттар Уюмунун “укуктарды коргоо, сактоо жана коргонуу каражаттары” алкактарын жүзөгө ашыруу, Адам укуктары жана трансулуттук корпорациялар жана башка ишкердик ишканалары жөнүндө баяндама, Джон Рагги, 7-апрель, 2008-жыл, А/HRC/8/5A/HRC/17/31. Адам укуктары боюнча

Кеңеш 2011-жылдын 16-июнундагы 17/4 резолюциясында Жетектөөчү принциптерди колдогон.

- 8 *Ошол эле жерде*, 15-принцип.
- 9 Маалыматтын эркиндиги жөнүндө маселе боюнча Атайын баяндамачы, 2011-жылдын май айы, *буга чейин цитатасы берилген*, 45-п.
- 10 *Ошол эле жерде*, 46-п.
- 11 *Ошол эле жерде*, 47-п. жана 76-п.
- 12 *Ошол эле жерде*, 48-п. жана 77-п.
- 13 *Буга чейин цитата менен берилген*, 70-п.
- 14 *Ошол эле жерде*, 71-п.
- 15 *Ошол эле жерде*, 72-п.
- 16 **Сөз эркиндиги жана Интернет** боюнча атайын баяндамачы, 2013-жыл. Отчетто “ортомчулардын алардын кызмат көрсөтүүлөрүн колдонгондордун сөз эркиндигин чектөөчү ыктыярдуу чараларды кабыл алуу – мисалы, колдонуучулар тарабынан түзүлгөн контентти модерациялоо жолу менен – ушул чектөөлөр өзүм билемдик менен тоскоолдук кылбаса жана адамдын Интернетте өз оюн билдирүүсүнө тоскоол болбосо гана мыйзамдуу болот”; 110-116-пункттар.
- 17 *Ошол эле жерде*, 111-112-п.п.
- 18 *Ошол эле жерде*, 113-п.
- 19 *Ошол эле жерде*, 114-п.
- 20 *Ошол эле жерде*, 115-п.
- 21 *Ошол эле жерде*, 116-п.
- 22 Маалымат эркиндиги боюнча атайын баяндамачы, **Эркин, ачык жана инклюзивдүү Интернеттин стандарттары**, 2016-ж., 95-101-параграфтар.
- 23 *Ошол эле жерде*, 98-п.
- 24 *Ошол эле жерде*, 99-п.
- 25 Европа Кеңешинин Министрлер комитети, **Социалдык тармактардын кызмат көрсөтүүлөрү контекстинд адам укуктарын коргоо тууралуу мүчө мамлекеттердин Министрлер комитетинин**

CM/Rec (2012) 4 сунуштамалары. Бул сунуштамалар 2012-жылдын 4-апрелиндеги 1139-отурумунда Министрлер комитетинин отурумунда кабыл алынган. Интернет колдонуучулары үчүн Адам укуктары боюнча колдонмосунда чагылдырылган, анда “провайдериниз жана сиздин онлайн мазмунуңуз жана кызмат көрсөтүүчүңүз адам укугуңузду сакталышы жана арыздарыңызга жооп берүүчү механизмдер менен камсыз кылуу үчүн корпоративдик жоопкерчилик алган. Ошентсе да, коомдук медиа сыяктуу онлайн кызмат көрсөтүүчү компаниялар өз саясатына байланыштуу айрым контенттин түрлөрүн жана жүрүм-турумдарды чектеши мүмкүн экендигин билишиңиз керек. Кызматты колдонуу же колдонбоо жөнүндө чечим кабыл алуу үчүн сизге мүмкүн болгон чектөөлөр жөнүндө маалымат берилиши керек. Бул онлайн кызмат көрсөтүүчү кызматтарды колдонууда мыйзамсыз же орунсуз контентти жана жүрүм-турумду кандай деп эсептээри жана провайдер аны менен кандай мамиледе экендиги жөнүндө конкреттүү маалыматты камтыйт”; Интернет колдонуучулары үчүн адам укуктары боюнча колдонмо, CM/Rec (2014) 6 сунуштамалары жана түшүндүрмө меморандум.

- 26 **Министрлер комитетинин мүчө мамлекеттерге интернет-ортомчулардын ролу жана милдеттенмелери тууралуу CM/Rec (2018) сунуштамасы**, Министрлер комитети 2018-жылдын 7-мартында 1309-отурумунда кабыл алган.
- 27 **Ортомчулардын жоопкерчилиги боюнча Манила принциптери**, 2015-жылдын март айы. Принциптерди 50дөн ашык уюм, 100дөн ашык жеке тарап жактырган.
- 28 *Ошол эле жерде*, IV принцип.
- 29 *Ошол эле жерде*, V принцип (с).
- 30 **Контентти модерациялоодо ачык-айкындуулук жана отчеттуулук жөнүндө Санта-Карла принциптери**, февраль, 2018 -ж.
- 31 Санарип укуктардын рейтинг, Корпоративдик жоопкерчилик индекси, **2015-жылдагы изилдөөнүн индикаторлору**
- 32 **Платформалардын жоопкерчилиги боюнча динамикалуу коалиция** – платформа колдонуучуларынын укуктарын коргоо боюнча чечимдерди сунуштоо менен бирге, адам укуктарын сактоо боюнча онлайн

платформалардын жоопкерчилигин биргелешип талдоону жеңилдеткен көп тараптуу топ

- 33 Бул көрүнүштү жана анын ар кандай формаларын сүрөттөө үчүн жалпы кабыл алынган терминология жок болсо дагы, АРТИКЛЬ 19 “Интернетте асылуу жана зордук-зомбулук” деген терминди кордогон жүрүм-турумдун бул түрүн аныктоо максатында колдонду.
- 34 *Ошол эле жерде.*
- 35 Караңыз, The Independent, Депутаттын сөзү боюнча **Социалдык медиа компаниялар пайданы көбүрөөк табуу максатында колдонуучуларга экстремисттик материалдарды «жигердүү» түрдө берүүдө**, 2019-жылдын 24-апрели.
- 36 Караңыз, **Жаңы Шотландиянын киберкоопсуздук жөнүндө 2013-жылы чыккан мыйзамы**, анда коркутууга аныктама берилген. Мыйзамды Жаңы Шотландиянын Жогорку соту жокко чыгарган: «Крауч Снеллага каршы» иши, 2015 NSSC 340, 47-бет.
- 37 «Фейсбук» жамаатынын ченемдери. Куугунтуктоо жана кодулоо.
- 38 <https://help.twitter.com/en/rules-and-policies/public-interest>
- 39 Караңыз, мисалы, «Фейсбук» саясатынын форуму, 2018-жылдын 15-ноябры.
- 40 Мисалы, “Фейсбуктун» акыркы жаңылоолор барагын караңыз, ал колдонуучуларга жамааттын стандарттарына киргизилген соңку өзгөртүүлөрдү көрүүгө жардам берет
- 41 Караңыз. Эрежелердин өзгөрүүсү, **Facebook**.
- 42 Караңыз. YouTube, **Жек көрүүгө каршы туруу боюнча азыркы иштериби**, 2019-жылдын 5-июнь күнү
- 43 Караңыз. The Verge, **YouTube расалык үстөмдүктү колдогон контентке тыюу салды, миңдеген каналдар өчүрүлөт**, 2019-жылдын 5-июнь күнү.
- 44 Караңыз. Youtube, **Акарат келтирген сөздөргө жана опузалоого карата эрежелер**.
- 45 Мисалы, Европа комиссия, Кастык тилине каршы туруу боюнча Европа Биримдигинин жүрүм-турум кодекси, **Мониторингдин төртүнчү айлампасы**, февраль, 2019-ж.
- 46 Караңыз: Пикир билдирүү эркиндиги боюнча атайын баяндамачы, А/74/486, 51-п. Ошондой эле YouTube, **буга чейин цит. берилген**. Ошондой эле «Фейсбукту» **монтизациялоонун эрежелери**; «Фейсбуктун» демилгелери менен **бул жерден таанышса болот**
- 47 Караңыз. «Фейсбуктагы» эреже бузуу тууралуу кантип кабарласа болот.
- 48 Караңыз. «Фейсбукта» социалдык даттануу деген эмне?
- 49 YouTube, **Эреже бузгандар менен күрөшүү**.
- 50 Караңыз. YouTube, **Эреже бузгандар менен күрөшүү**.
- 51 *Ошол эле жерде*, Көбүрөө маалымат бул жерде: YouTube каналынан контентти өчүрүүнүн шарттары.
- 52 YouTube **Купуялуулукту сактоо**.
- 53 YouTube, **Эреже бузуу тууралуу дагы кантип кабар берсе болот**
- 54 Караңыз: Twitter, «Тивттерде» кимдир бирөө акарат келтирип же кодулап жатабы?
- 55 Караңыз: YouTube, **буга чейин цитата берилген**. Караңыз: «Агрессивдүү контентти» аныктоо үчүн жасалма интеллектке «Инстаграммдын» инвестициялары»: Wired, **Twitter жана Instagram жек көрүү менен күрөшүүнүн жаңы ыкмаларын сунуштоодо**, 2019-жылдын 7-ноябры.
- 56 Караңыз: мисалы, Европа комиссия, Кастык тилине каршы туруу боюнча Европа Биримдигинин жүрүм-турум кодекси, **Маалыматтык бюллетень**, 2019-жылдын февралы.
- 57 The Verge, **Twitter «жоопторду жашыруу» функциясын киргизүүдө, эми көңүлгө жакпаган талкуулардан алыс болосуз**, 2019-жылдын 19-сентябры.
- 58 Facebook, «Фейсбукта» орунсуз материалдарга же эреже бузууларга кантип даттанса болот (мисалы, жылаңач дене тартылган сүрөттөргө, опузалоого жана акарат келтирген билдирүүлөргө)?

- 59 Даттануу механизмдериндеги кемчиликтер тууралуу АРТИКЛЬ 19дун **Укуктарды буйтап өтүү саясатын жана “Жетпей жаткан добуштар” өнөктүгүбүздү караңыз.**
- 60 YouTube, Колдонуучулар жамаатынын эрежелерин бузуу тууралуу эскертүү.
- 61 «Фейсбуктун» Журналистика долбоору.
- 62 Мексикада жана Колумбияда аялдардын үнүн күчөтүү, “Твиттердеги” саясатты жана коопсуздук механизмдерин жайылтуу жана аялдарга Интернетте кысым көрсөтүү менен күрөшүү үчүн жарандык коомдун демилгелерин жайылтуу максатында #fuergaenmivoz өнөктүгү башталды. 2019-жылы “Твиттер” Мексикада Интернетте аялдарды куугунтуктоого каршы күрөшкөн уюмдардын тобу өткөргөн #internetesnuestra өнөктүгүн колдогон. Индияда #Positionofstrength Интернетте гендердик теңчилик ажырымын жоюуга жардам берет. “Твиттердин” Латын Америкасындагы бөлүмү ОАГ менен биргеликте Санарип коопсуздук колдонмосун даярдап жатат, бул колдонмо журналист аялдарга пайда алып келет.
- 63 “Фейсбуктун” Байкоочу кеңеши тууралуу көбүрөөк маалымат алуу үчүн **бул жерди басыңыз.** АРТИКЛЬ 19дун буга байланыштуу тынчсыздануусун **бул жерден караңыз.**

article19.org